अथ वैष्णवी-शान्तेः प्रयोगदर्शनम्

प्रधानदेवता	विष्णुः
प्रतिष्ठा-पूजन-हवन-मंत्र	वषट् ते विष्णवास
हवनीयद्रव्याणि	समिध्-चरु-आज्य-पायसानि
हवनसंख्या	१००८ वा १०८ वा यथाशक्ति
उपदेवता	मृत्युंजय त्र्यंबकः
प्रतिष्ठा-पूजन-हवन-मंत्रः	त्र्यंबकं यजामहे
हवनीयद्रव्यं	घृताक्ततिलाः
हक्नसंख्या	१००८ वा १०८ वा पथाशक्ति
नक्षत्रदेवता	यजमानस्य यद् जन्मनक्षत्रं तद् देवता
प्रतिष्ठा-पूजन-हवन-मंत्रः	नाममंत्रः ।
हवनीयव्य	आज्यम्
आहुतिसंख्या :	२८ वा ८ वा यथाशक्ति

आदि शंकर वैदिक विद्या संस्थान

दूरभाष: 9044016661

सर्वशान्तीना संकल्पस्वरूप एकमेव । केवल वयःसंख्याभेदः । सर्वासु शान्तिपू हवनसमाप्तौ स्विष्टकृतात् पूर्व विविधसूक्तानि यजमानाय श्रावयेत् । अनन्तरम् स्विष्टकृतादि-प्रायश्चित्तहोमान्ते बलिदानम् पूर्णाहुतिं संसावादिहोमशेषं समाप्य कलशोदकैः यजमानं अभिषिचेत । नूतनवस्त्रान्ते विभूतिं धृत्या देवतां सप्तचिरंजीवांश्च प्रार्थयेत । देवतोत्तरपूजनम् , दुग्धप्राशनम् , आज्यावलोकनम् , पीठदानम्, दशदानम् , शतगुंजासुवर्णदानम् , ब्राह्मणभोजनदक्षिणादानम् इत्यादीनां संकल्पः । यजमानं सत्कृत्य (अहेर) नीराजनविधिः, आशीर्वादः । त्रिवारं विष्णुस्मरणेन कर्मसमाप्ति बाचयेत् इति । अयम् उत्तरांगविधिः सर्वत्र समानः ।

(सूचना : आसु सर्वासु शांतिषु ब्रह्मादिमंडलदेवतास्थापनपक्षो वैकल्पिकः । इति ।)

अथ वैष्णवी शान्तिः।

[पंचाशत् वर्षे (५०) क्रियमाणा।]

अथ कर्ता यजमानः जन्मनः सकाशात् पंचाशत्व प्राप्ते, जन्मदिने, जन्मनक्षत्रे, चन्द्रानुकूल्ये शुभेऽहनि वा कृताभ्यंगः कृतनित्यक्रियः, कृताग्निसिद्धिः शुभे स वस्त्रसपीठासने उपविश्य, पज्ञोपवीती, आचम्य, पवित्रपाणिः प्राणानायम्य, पंचगव्यप्राशनादिना शरीरशुद्धिं विधाय, सुवासिन्या कृतमंगलतिलकः देवतागुर्वादींश्चाभिवाद्य, ब्राह्मणैर्दत्तानुज्ञः स्वासने उपविश्य, पुनः आचम्य, प्राणानायम्य, देशकालौ संकीर्त्य श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थ अमुकगोत्रः अमुकशर्माऽहं मम जन्मनः सकाशात् पंचाशत्तमे वर्षे प्राम सूचित-संभाव्यमान-नानाविधरोग -दृष्टिमान्द्य- छायावैकृत्य- भार्यापुत्रादिवियोग - धनधान्य- पशुक्षयादि- अरिष्ट- निरसनार्थं जन्मराशिजन्मलग्नान्यां सकाशात् गोचरेण।अनिष्टस्थानस्थित आदित्यादि-नवग्रहाणां उत्पनोत्पत्स्यमान-पीडापरिहारपूर्वकं सर्व- सुखावाप्ति-धनधान्याद्यभिभिवृद्धयर्थं समस्तमंगलप्राप्त्यर्थं देशकालाद्यनुसारतः विद्वदुपदिष्टेन विधिना यथा संभृतसंभारः यथाशक्ति यथाज्ञानतः सग्रहमखां शौनकोक्तां वैष्णवी- शान्तिं

करिष्ये । तदंग स्वस्ति-पुण्याहवाचनं मातृकापूजननांदीश्राद्धं आचार्यवरणं च करिष्ये । तत्रादौ निर्विघ्नतासिद्ध्यर्थं महागणपतिपूजनं करिष्ये । इति संकल्प्य, तानि कृत्वा वृताचार्यः स्थंडिलसमीपमुपविश्य, आचम्येत्यादि० श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थ अमुकगोत्रोत्पनेन अनुकशर्मणा यजमानेन संकल्पित-वैष्णवीशान्तिकर्मणि वृतोऽहं यथाज्ञानतः देशकालाद्यनुसारेण एभिर्ब्राह्मणैः सह आचार्यकर्म करिष्ये । तदंगं शरीरशुद्ध्यर्थं पुरुषसूक्त-जपपूर्वकम् भू-शुद्धयादि करिष्ये, आदौ निर्विघ्नितार्थं महागणपति-स्मरणं च करिष्ये । इत्यादि गौरसर्षपविकिरणादि प्रादेशान्तं कर्म कृत्वा, स्थण्डिलात् पूर्वभागे वेदी प्रकल्प्य, (अत्र केचन-सर्वतोभद्रस्य (लिंगतोभद्रस्य वा) सर्वसाधारणत्वात् पीठे सर्वतोभद्र विरच्य, तत्र ब्रह्मादिमंडल -देवताः आवाह्य, संपूज्य, तंडुलैराच्छाद्य तदुपरि कलशं संस्थाप्य, वरुणं संपूज्य, कर्णिकायां देवतास्थापनमिच्छन्ति ।) सर्वत्र पीठासने तण्डुलराश्युपरि महीद्यौरित्यादिना कलशं प्रतिष्ठाप्य, वरुणप्रार्थनान्तं कृत्वा, पूर्णपात्रे अष्टदलमध्ये कर्णिकायां कृताग्न्युत्तारणपूर्विकायां सुवर्णप्रतिमायां वषट् ते विष्णवास इति मंत्रण प्रधानदेवं विष्णुमावाहयेत् । तद्यथा-

वषट् ते विष्णवास इति मंत्रस्य मैत्रावरुणिर्वसिष्ठो ऋषिः विष्णुर्देवतास्त्रिष्टुब्छन्दः विष्णु-आवाहने विनियोगः ।

ॐ वषट् ते विष्णवासऽआकृणोमि
तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् ।
वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे
यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ।
(अष्टक-५, अ-६, वर्ग-२४)

अस्यां सुवर्णमय्यां मूर्ती प्रधानदेवतां विष्णुं सांगं सपरिवारं सायुधं सशक्तिकं आवाहयामि । ॐ भू : विष्णु आवा०। ॐ भुवः विष्णुं० आवा०। ॐ स्वः विष्णु आवा०, ॐ भूर्भुवः स्वः विष्णुं आवा० । तदुत्तरतः त्र्यंबकेति मंत्रेण त्र्यंबकं आवाह्य । तदुत्तरतः नक्षत्रदेवतां नाममंत्रेणावाह्य, काण्डानुसमयेन पदार्थानुसमयेन वा सर्वान् संपूज्य, प्रधानदेवतासमीपे तन्मंत्रं (वषट् ते०) अष्टोत्तरशतं अष्टाविंशतिवारं वा जप्त्वा, स्थंडिलान्तिकमेत्य, अद्येत्यादि० संकल्पित-वैष्णवी-शांतिकर्मणि स्थंडिलादि-सकलं कर्म करिष्ये । वरदनामानमग्निं प्रतिष्ठाप्य, ध्यात्वा, ध्यानान्तेदेवतोत्तरवेद्यां आदित्यादिनवग्रहानावाह्य, संपूज्य, देवदानवसंवादे० इति वरुणप्रार्थनान्तं कृत्वा, स्थंडिलसमीपमेत्य समिवयेत्यन्वादध्यात् । चक्षुष्यन्तं उक्त्वा ग्रहानन्वादध्यात् ।

अत्र प्रधानं देवं विष्णुं, वषट् ते विष्णवासेति मंत्रेण समिध्-आज्य -चरु-पायस-द्रव्यैः चतुर्भिः प्रतिद्रव्यं (अष्टोत्तरसहस्र)-अष्टोत्तरशतसंख्याकाभिराहुतिभिर्वा, मृत्युंजयं त्र्यंबकं

त्र्यंबकेतिमंत्रेण घृताक्ततिलद्रव्येण सहस्रसंख्याकाहुतिभिः नक्षत्र देवतां नाममंत्रेण अष्टाविंशति-अष्टसंख्याकाभिवाय द्रव्येण यक्ष्ये। शेषेण स्विष्टकृतमिति चक्षुष्यन्तं कर्म कृत्वा यजमानेन द्रव्यत्यागे कृते, ग्रहहोमं प्रधानादिहोमं विधाय स्विष्टकृतात् प्राक् विविधसूक्तपाठजपः कार्यः ।

तानि च सूक्तानि-श्रीसूक्तं, रुद्राध्याय, आयुष्यमंत्रान् जपेत् । ते च ऋक्- द्वयं एष वां देवा परावतो सप्तदशर्च आ नो भद्रा दशर्च इति वा इति आयुष्यमिति च सूक्तं पठेत् ।

ततः वेदपारायणं कार्य तदसंभवे पुरुषसूक्तं अग्निमीळे इति नवचं सूक्तं च पठेत् । ततः स्विष्टकृतादिप्रायश्चित्तहोमान्ते बलिदानं पूर्णाहुतिं च कृत्वा संस्रावादिहोमशेष समाग्य, स्थापितकलशोदकैः सकुटुंबं बंधुवर्गयुतं यजमानं अभिषिचेत् । तत्र अभिषेकमंत्रा:-

समुद्रज्येष्ठा० शं न इंद्राग्नी० परं मृत्यो० एष वां देवा ऋग्द्वयं० परावतो सप्तदशर्चं, स्वादिष्टयेति दशचं, अक्षिभ्यां षट्भिः, यज्जाप्रत इति षण्णाम् । ग्रहमंत्र-मुख्यदेवतामंत्रेत्यादीनां सर्वेषां अभिषेके विनियोगः ।

(अभिषेकमंत्राणां बाहुल्यात् यथावकाशं यथाशक्ति पाठः ।)

ततो यजमानः अभिषेकवस्त्रं परित्यज्य, धृतशुक्लांबरः,

अभिषेकवलं आचार्याय दद्यात् । विभूतिं धृत्वा आ नो भद्रा इति महाशांतिजपपूर्वकं देवतोत्तरपूजने कृते, मार्कंडेयादीन् प्रार्थयेत । ततः आयुर्वद्धयै सतिलगुडसंमिश्रं दुग्धं प्राशयेत् । तत्र मंत्रः

'सतिलं गुडसंमिश्रं अंजल्यमितं पयः।

मार्कंडेयात् वरं लब्ध्वा पिबाम्यायुर्विवृद्धये ।

इति पिबेत् । ततः कांस्यपात्रे घृतमासिच्य, तत्र 'पं रूपं' इति मंत्रेण आज्यावलोकनं कृत्वा तत्पात्रं, सदक्षिणाकं ब्राह्मणाय दत्त्वा, गो-भू-तिल-हिरण्यादि- दशदानानि कानिचित् प्रत्यक्षाणि, कानिचित् निष्क्रयद्वारा, सर्वाणि वा निष्कयरूपेण ब्राह्मणेभ्यः दत्त्वा, तथा शतगुंजापरिमितं सुवर्ण, तनिष्कयं वा विभज्य विभज्य ब्राह्मणेभ्यो दत्त्वा; अशक्तौ शतसर्षपतुलितं वा ततः विसर्जितदेवतापीठदानान्ते तिलदानं च कृत्वा, तत्र मंत्रः

'तिलाः कश्यपसंभूतास्तिलाः पापहराः शुभाः।

तिलपात्र प्रदानेन अतः शान्ति प्रयच्छ मे ॥'

इति । पुत्रादिकैः पुष्पमालावस्त्रादिना यजमानं (अहेर) सत्कृत्य पुरंध्रीभिः (सुवासिनीभिः) आचारात् यजमानस्य यावन्ति वयोवर्षाणि तावद्भिर्वा नीराजनैः (दीपैः) नीराजयित्वा, ब्राह्मणेभ्यः दक्षिणां दत्त्वा, तेभ्यःआशीर्वचनं गृहीत्वा,

ब्राह्मणभोजनसंकल्पं कृत्वा, देवानभिवाद्य, कर्म परमेश्वरार्पणं कुर्यात् । द्विराचम्य, त्रिवारं विष्णुस्मरणं कुर्यात् इति ।

आदि शंकर वैदिक विद्या संस्थान

दूरभाष: 9044016661